

נועם אליעזר

הנחלת לבוש כתנות אור של אדם הראשון ליוסף

ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי (בראשית מ"ח, כ"ב).

בתרגום ירושלמי: "ואנא הא יהבית לך חלק חד יתיר על אחיך, לבושה דאדם קדמאה, נסיב יתה אברהם אבוי דאבא מן ידוי דנמרוד רשיעא, ויהב יתה ליצחק אבא, ויצחק אבא יהב יתה לעשו, ואנא נסבית יתה מן ידוי דעשו אחי, לא בחברי ולא בקשתי, אלהין בזכותי ובעובדי טביא". [פירוש: ואני הנה נתתי לך חלק אחד יותר מאחך, לבושו של אדם הראשון, לקחה אברהם אבי אבא מידוי של נמרוד הרשע, ונתנה ליצחק אבי ויצחק אבי נתנה לעשו, ואני לקחתי מידי עשו אחי לא בחרבי ובקשתי אלא בזכותי ובמעשי הטובים].

בפרקי דרבי אליעזר פרק כ"ד

א) הנה בפרקי דרבי אליעזר (פרק כ"ד) מבואר דכשמתו אדם וחווה, ירש חנוך את כתנות העור, ובהלקח חנוך אל האלקים, ירש אותם מתושלח בנו, וכשמת מתושלח ירשם נח. והביא נח את הכתנות עמו לתיבה, מפני שהכתנות היו חשובים בעיניהם לפי שהם מעשי ידיו של הקב"ה, והיה בהם קדושה, לכן היו גונזים אותם, ומוסרין אותם רק לראשי הדור, ולכן לקחם נח אתו בתיבה, וגם מפני שכל חיה ועוף היו נופלים לפני הלושם, לכן לקחם נח כדי ללושם בעת שהיה נותן מזון לחיות, וכך לא יזיקוהו. - והיינו כמו שכתב בביאור הרד"ל לפרקי דרבי אליעזר (שם סק"כ) בזה"ל: "ומפני שהיו חשובין בעיניהן שהן מעשי ידיו של הקב"ה, והיה בהן קדושה כמ"ש בזוהר פרשת בא (ה"ב דף ל"ט ע"א) כו', לכן היו גונזין אותם ומוסרין לראשי הדור, וכן נח לקחה עמו לתיבה, ולפני מ"ש כאן שכל חיה ועוף היו נופלים לפני הלושם, י"ל שלקחה

נח ללושם כשהיה משמש לזון החיות שלא יזיקוהו". עכ"ד.

בגנבת הבגדים ע"י הם

ואיתא שם, דכשיצא נח ובניו מן התיבה, גנבם חם בן נח [בהגהות הרד"ל הנ"ל, כתב דבפרקי דרבי אליעזר הגירסא "לקחם" חם בן נח, אבל בספר הישר (בפרשת נח) איתא שגנבם, וכן יש לפרש לשון "לקחם" דכאן, שלקחם מעצמו בלא דעת נח אביו] והסתירם מאחיו. ובלדת חם את כוש בכורו, נתן לו את הכתנות בסתר, והיו עם כוש ימים רבים, והסתירם גם הוא מאת בניו ואחיו. וכאשר ילד כוש את נמרוד, נתן לו את הכתנות באהבתו אותו, וכשגדל נמרוד והיה בן עשרים שנה, לבש את כתנות העור, וכאשר לבש את הבגדים נתחזק נמרוד, ונתן לו האלקים כח וגבורה להיות גבור ציד בארץ, ובשעה שיה לובש אותם, היו כל בהמה חיה ועוף באין ונופלין לפניו, מפני שהיו מעשה שמים. אמנם בני דורו של נמרוד חשבו שהוא מכח גבורתו, ולפיכך המליכוהו עליהם למלך. - וכשאר ראה עשו אחי יעקב את הכתנות על נמרוד, חמד אותם בלבו, ופעם אחד הלך עשו לצוד ציד בשדה, וגם נמרוד הלך עם גבוריו לצוד ציד בשדה ולהתהלך לרוח היום עם אנשיו, וראה עשו את נמרוד מתהלך במדבר רק עם שני אנשיו, לפי שכל גבוריו ואנשיו שהיו עמו במדבר רחקו ממנו והלכו מעליו הנה והנה לצוד, התחבא עשו מנמרוד וארב לו במדבר. ונמרוד והאנשים אשר אתו לא ידעו שעשו אורב להם, והתלכו בשדה לרוח היום כפעם בפעם לדעת איפה אנשיו צודים בשדה, וכשבא נמרוד ושני האנשים אשר היו אתו עד המקום אשר עשו שם, קם עליו עשו פתאום מהמארב אשר ארב לו שם, שלף חרבו ומיהר ורץ אל נמרוד וקרת את ראשו מעליו, ונלחם עשו עם שני האנשים אשר היו עם נמרוד מלחמה רבה, והכם עשו והמיתם בחרבו, ולקח את בגדי

החמודות אשר לנמרוד, ורץ בהם והביאם לביתו. - וכשלקח את הבגדים ההם רץ לעיר מפני אנשי נמרוד, בא אל בית אביו עיף ויגע מפני הפחד, וקצרה מאד נפשו למות, ויצר לו מאד. ראה עשו כי קצרה נפשו למות וכי צר לו, ניגש אל יעקב אחיו וישב לפניו, ואמר אל יעקב אחיו, הנה אנכי הולך למות היום ולמה זה לי בכורה. נתחכם יעקב אל עשו, ולקח ממנו את בכורתו, ואת כתנות העור, וגם לקח מעשו את חלקו במערת המכפלה אשר קנה אברהם מאת בני חת לאחזת קבר, וקנה יעקב את כל אלה מאת עשו אחיו במחיר. כתב יעקב את כל אלה בספר והעיד עדים על זה וחתם, ויהי הספר ביד יעקב. [וכיו"ב מפורש בספר הישר, פרשת נח ותולדות].

במדרש רבה

ב) ויעו' במדרש בראשית רבה (פרשה צ"ז פיסקא ו') דגרסינן: "ואני נתתי לך שכם, זו הבכורה ולבושו של אדם הראשון, אשר לקחתי מיד האמרי, זה עשו". - וע"ע במדרש רבה (פרשה ד' פיסקא ח').

בפירוש רבינו בחיי

ג) ובפירוש רבינו בחיי, בפרשת בראשית (בראשית ג', כ"א), כתב שאדם הראשון הוריש את הכתנות עור לקין. וז"ל: "כתנות עור, ע"ד הפשט עשה להם מלבושים מעולים ונכבדים מעור כו'. ודעת רבותינו ז"ל שהיו לבושים הללו מצויירין שם כל מיני עופות שבעולם, ואד הורישם לקין. וכשנהרג באו לידו של נמרוד, הוא שכתוב (בראשית י', ט') הוא היה גבור ציד. וכשהרג עשו לנמרוד נטלן עשו ממנו, והוא שכתוב את בגדי עשו בנה הגדול החמודות, מאי החמודות שחמדן מנמרוד". עכ"ל.

ב"דעת זקנים מבעלי התוספות"

ד) ובספר "דעת זקנים מבעלי התוספות" בפרשת תולדות (בראשית כ"ה, ל') כתב,

בגמ' ע"ז י"א ע"ב

ה) בע"ז (י"א): איתא שהכותנות עור היו מונחים בגזי רומי, והיו הרומיים חוגגים חג פעם אחת בשבעים שנה, ומביאין אדם שלם ואדם חיגר, ומרכיבים את השלם על החיגר, ומלבישים לאדם השלם את כתנות העור.

בירושלמי פ"ק דמגילה הי"א

ובירושלמי (פ"א דמגילה הי"א) מפרש דבגדי החמודות היה משמש בבגדי כהונה. ע"ש בפני משה.

הלבישני נא את בגדך ואלחם עמך, כי איש מלחמה אתה מנעורך, למחרת היום עשה כן עשו, ויהרוג את נמרוד, ומשם היו לו בגדי החמודות של נמרוד, כשבא עשו מן השדה, ראה פני יעקב מושחרות, אמר לו מה לך, אמר לו אין אתה יודע שאברהם אבינו מת ואני עושה תבשיל להברות אבינו, ויאמר עשו שונאי ואוהבי מתו, זהו אברהם ונמרוד ולמה זה לי בכורה. ע"ש.

דכשהתחיל עשו לצוד בשדה, מצא אותו נמרוד שהיה גבור ציד ואימתו היתה מוטלת על הבריות, ואמר לו אין שום אדם רשאי לצוד בשדות אלא אני, ויקבע לו זמן להלחם עמו למחר, ויבא עשו מן השדה, ויספר ליעקב שנמרוד רוצה להורגו על שהיה צד בלי רשותו, וישאל עצה מיעקב, ויאמר לו יעקב כל זמן שיהיה נמרוד לבוש בבגדי אדם הראשון לא תוכל לו, אל אאמור לו אין נאה לגבור כמוך להלחם עם נער כמוני, אך

נתינת יעקב ליוסף שכם אחד יותר על אחיו

לאביהם לדחותו מנכסיו, רשאי לעשות להם כאשר זממו. - אולם השדי חמד (מערכת ל' כלל ג) השיג עליו, דהא טעמא דאסור הוא דלמא נפיק מברא בישא זרעא מעליא, ואם המעליל חטא אלה הצאן מה חטאו. ומה גם הדמה חשבו על רבי אליעזר דבהפקירא ניחא ליה.

ובאופ"א כתב היפה תואר (שם), דאם יש לאחד בן חכם שרי להעביר מבניו האחרים וליתנם לחכם. ובזה ניחא באביו דר"א בן הורקנוס. וכן מה שנתן אברהם אבינו ליצחק והעביר מישמעאל, מפני דיצחק היה חכם. - והשדי חמד (ה"ל) הביא שחלקו עליו, דודאי אסור.

בסוגיית הגמ' בכתובות נ"ב ע"ב

ד) ונבאר הדין הנ"ל, מסוגיית הגמ'. דמצינו בזה בכתובות (נ"ב): דאפילו כשמישיר מידי לבניו, ג"כ אסור להעביר הנחלה מבניו.

באיסור העברת נחלה

כשמישיר מידי לבניו

דבכתובות (נ"ב): איתא, רב פפא איעסק ליה לבריה בי אבא סוראה אזיל למיכתב לה כתובתה, שמע יהודה בר מרימר נפק אתא איתחזי ליה, כי מטו לפתחא הוה קא מפטר מיניה, א"ל נייעול מר בהדאי, חזייה דלא הוה ניחא ליה, א"ל מאי דעתיך משום דאמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא לא תיהוי בעבורי

במרדכי (ב"ב ס' תרכ"ה). - ובטור חו"מ (ס' רפ"ב) כתב דאפילו בבן בין הבנים אסור.

דברי ה"דעת זקנים" כפ' כי תצא בהיתר נתינת יעקב ליוסף שכם אחד על אחיו

ב) ובנתינת יעקב ליוסף שכם אחד יותר על אחיו, כתב בפ"י דעת זקנים מבעלי התוספות עה"ת, פ' כי תצא (דברים כ"א, ט"ז), על הפסוק לא יוכל לבכר. בזה"ל: "לא יוכל לבכר. ואם תאמר הרי יעקב בכר יוסף בן האהובה על פני ראובן בן השנואה, כדכתיב וירא ה' כי שנואה לאה. בפשיעתו של ראובן היה, ונתנה ליוסף שפרנס אביו כו". עכ"ל.

ביאור ה"יפה תואר" פ' וישב

באיסור העברת נחלה

ויעול' בספר יפה תואר (פ' וישב, במדרש רבה, פ"סקא ח') במוה שיעקב נתן שכם אחד ליוסף יותר על אחיו, שזהו בשביל שעסק בקבורת אביו, כי הוא היה העיקר ולכן בא בשכרו.

דברי ה"יפה תואר" פ' לך לך

באיסור העברת נחלה

ג) ובס' יפה תואר (פ' לך לך, עה"פ ויהי בימי אמרפל) כתב דהטעם דאביו של רבי אליעזר בן הורקנוס היה רשאי להעביר הנחלה מאחיו וליתנם לר"א בן הורקנוס, כמפורש בפרקי דרבי אליעזר (פ"א), ולא היה בזה משום איעבורי אחסנתא. היינו משום דאחיו יעצו

ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך וגו' (בראשית מ"ח, כ"ב).

איסור העברת נחלה מבניו

א) בב"ב (קל"ו): שנינו, הכותב את נכסיו לאחרים והניח את בניו מה שעשה עשוי אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו, רבן שמעון בן גמליאל אומר אם לא היו בניו נוהגים כשורה זכור לטוב.

ובגמ' איבעיא להו מי פליגי רבנן עליה דרשב"ג, ומסקינן מהא דאמר שמואל לרב יהודה שיננא לא תיהוי בי עיבורי אחסנתא מברא בישא לברא טבא, וכל שכן מברא לברתא. - ובכתובות (נ"ג) אמרינן הטעם, דלא ידעינן מאי זרעא נפיק מיניה.

והרשב"ם במתני', ד"ה מה שעשה עשוי כו', נקט דא"ל רק ממדת חסידות אלא מדינא אסור. וע"ש בד"ה אין כו', שכתב דהטעם בכך שעוקר נחלה דאורייתא. וכיו"ב כתב בתשו' הרא"ש (כלל פ"ה ס"ג).

דברי הרמ"א בחו"מ סי' רנ"ב

ס"ב וסי' רפ"ב ס"א

והרמ"א פסק בחו"מ (סי' רנ"ב ס"ב, וסי' רפ"ב ס"א), דמי שציוה לעשות מנכסיו המוטב, יתנוהו ליורשים, כי אין טוב מזה. - ומקורו מתשו' מהר"ם מרוטנבורג (ד"פ סי' תתקצ"ח) והובא

**שיטת התשב"ץ רכששייר מירי
ליורשיו מותר להעביר נחלה מבניו**

1) והתשב"ץ (ח"ג ס' קמ"ז) נקט כיו"ב, ע"ש בנידון שני בני אדם שכתבו כל נכסיהם זה לזה בחייהם, ואחיותיהם הוציאו ברביע זהוב לכל אחד בירושתם.

ובתו"ד כתב: "ומה שכתב בשטר שכל אחד מהם מניח ליורשותו כו', לא היה צריך לזה אפילו בשכיב מרע לקיים המתנות שכן שנינו הכותב נכסיו לאחרים כו' אלא שאין רוח חכמים נוחה הימנו, ואם מפני שאמרו אין רוח חכמים נוחה הימנו וגם אמרו לא תיהוי בי עבורי אחסנתא מפני הנחה מועטת כזה לא תהא רוח חכמים נוחה הימנו כו'. - ובטופסי שטרות לראשונים ז"ל יש שיעור ארבע זוזי, וכתב גאון ז"ל כדי שתהא רוח חכמים נוחה הימנו, כמו שכתוב בספר עיטור סופרים [אות מ'] דמתנת שכ"מ" עכ"ל.

**הקצוה"ח הביא דברי התשב"ץ אולם
החת"ם פלפל לפרש באופן אחר**

2) ובקצוה"ח (סי' רפ"ב סק"ב) הביא תשו' התשב"ץ הנ"ל. ומשמע דנקטינן הכי לדינא. - אמנם בתשו' חת"ס הנ"ל (בחו"מ סי' קנ"א) פלפל בביאור שיטת העיטור, די"ל באופ"א ממש"כ התשב"ץ.

דברי החת"ם בתשו' חו"מ סי' קנ"א

3) דהחת"ס (שם) כתב: "ואמנם ראיתי בתשב"ץ ח"ג סס"י קמ"ז כו', מבואר מזה היכי שהניח להם עכ"פ חלק הראוי דעת חכמים נוחה הימנו דלא כמו שהוכחתי לעיל. - ודעת הגאונים רחבה מדעתינו. - מ"מ מאי דמייתי מהעיטור לע"ד אין ראייה, ויש להוכיח בהיפוך. דז"ל בתר דמייתי ש"ס דילן, מייתי הירושלמי דמייתי הרי"ף בב"ב, דר' אבא בר ממל אמר ע"ז נאמר ותהי עונותם על עצמותם, ומייתי שם האי עובדא האי גברא הפקיד אצל רבי אבא בר ממל וצויה לכשיתנהגו בניו כשורה יתן להם חצי וחצי הנשאר יעכב לעצמו ולא היו נוהגים כשורה, ואפ"ה נותן להם החצי. ושוב באו לערער על החצי הנשאר ביד רבי אבא בר ממל, ואמר להם אי לא שתיקות אוציא מידיכם גם מה שנתתי לכם שהרי אי אתם נוהגים כשורה.

לא היו בניו נוהגים כשורה זכור לטוב. ובגמ' איבעיא להו מי פליגי רבנן עליה דרשב"ג, ומסקינן ת"ש דאמר ליה שמואל לרב יהודה שינא לא תיהוי בי עיבורי אחסנתא מברא בישא לברא טבא וכ"ש מברא לברתא. [ובכתובות (נ"ב). אמרינן, דלא ידעינן מאי זרעא נפיק מיניה]. - והרשב"ם בד"ה בי עבורי אחסנתא כו', פירש מקום שמעביר האב נחלה מן הראוי לה, ואפילו להרבות לאחד ולמעט לאחד.

וע"ש ברש"ש שנתקשה מנליה דאסור אפילו להרבות לאחד ולמעט לאחד, דלישנא דמתני' והניח את בניו משמע שהניחם בלא ירושה כלל. אך י"ל דלרבנותא דמה שעשה עשוי נקט הכי, דבהא דנקיט לאחרים בהכרח לומר כן. אמנם לישנא בי עבורי משמע שמעביר הכל כמו בלישנא דקרא והעברתם את נחלתו לבתו. - אולם ע"ש ברש"ש שסיים, דבסוגיא בכתובות (נ"ג). מבואר כדברי הרשב"ם.

**שיטת בעל העיטור רכששייר מירי
ליורשיו מותר להעביר נחלה מבניו**

4) אמנם שיטת העיטור (אות מ', מתנת שכיב מרע) דכששייר מידי ליורשיו שרי להעביר נחלה מבניו. ומשמעות דבריו דשרינן אפילו לכתחילה. - וז"ל: "הכותב כל נכסיו לאחרים והניח את בניו כו', וקיי"ל כת"ק מדאמר שמואל כו'. ירושלמי (פ"ח דב"ב ה"ו) הכותב נכסיו כו' עליהו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמותם, ומסתברא דוקא בניו, ודוקא לא שייר להם כלום, אבל שייר להם ונתן לעניים ולעשירים הרשות בידו. - ירושלמי (שם), חד בר נש אפקיד גבי רבי אבא בר ממל א"ל אי הויין בנוי דהניה והב פלגא ובר לון פלגא, קמוון בנוי ונסבין פלגא בתר יומין אתון בעיין מיעור עימיה, א"ל לא אמר לי אבוכון אלא אי הויין בנוי דהניה הב לן פלגא וסב פלגא, אתון קקו פדיפטי הבו לי מאי דיהבית לכון, ש"מ בלשון מתנה מעביר נחלה אפילו למי שאינו ראוי ליורשו בלא שיעור והוא שאמר לא ירש. ומש"כ רב האי גאון בתשובה דהנותן כל נכסיו לאחרים לא שהניח בניו לגמרי שהרי מתנה על מה שכתוב בתורה, הא לא דייק לן, ומש"כ בטופס השטר שיעור ד' זוזי כדי שיהא רוח חכמים נוחה הימנו. עכ"ל.

אחסנתא אפילו מברא בישא לברא טבא דלא ידיעא מאי זרעא נפיק מיניה, וכל שכן מברא לברתא, האי נמי תקנתא דרבנן היא דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי [דעשו תקנה כדי שיקפצו עליה אינשי לישאנה]. א"ל הני מילי מדעתיה, לעשויה נמי. א"ל אטו מי קאמינא לך דעול ועשייה, עול ולא תעשייה קאמינא. א"ל מעלאי דידי היינו עשייה, אכפיה ועול, אישתיק ויתב סבר ההוא מירתח רתח כו'.

ומבואר בסוגיא, דיהודה בר מרימר לא רצה ליכנס משום דשמואל, אע"פ דהיה משאיר גם לבניו מנכסיו. ואע"פ דלבסוף נתן כל נכסיו לבתו, מ"מ לא רצה יהודה בר מרימר ליכנס אפילו בתחילה כשלא עלה על דעתו כלל שיתן כל נכסיו. - והיינו משום דאיכא איסור העברת נחלה גם כששייר מידי לבניו.

דברי המהר"ם מרוטנבורג

וכבר דקדק הכי בתשו' מהר"ם מרוטנבורג (ד"פ סי' תתקצ"ח), בזה"ל: "ואפילו במקצת נכסים שייך לומר לא תיהוי בי עבורי אחסנתא כו', כדמשמע בכתובות (נ"ב): גבי ר"פ איעסק כו". עכ"ל.

דברי החת"ם סופר" כיו"ב

ויעוי' בתשו' חת"ס (חו"מ סי' קנ"א) בנידון עשיר אחד שלא היה לו בנים, ורצה להקים קרן קיימת מנכסיו והמיעוט הנשאר ליורשיו. - וכתב החת"ס: "ומוכח בכתובות נ"ג בעובדא דר"פ בי אבא סוראה דלאו דוקא כל נכסיו, אלא אפילו מקצת נכסיו אין להפקיע מבניו, דנהי דבעובדא יהיב הכל ולא השאיר לעצמו כלום, מ"מ מבואר שם שגם בתחלה לא הוה בעי למיעל תמן, אעפ"י שלא היה חושש אלא שיוסיף קצת מנכסיו ויפסיד הבן, ע"ש. ושם נראה דאע"ג דבש"ס איתא והניח את בניו, לאו דוקא בניו אלא יורשיו. וכ"כ רמב"ם יורשיו, דזיל בתר טעמא דלמא נפיק מיניה בנין דמעלי, וזה שייך בכל יורשיו". עכ"ד.

**כפוגיא דבבא בתרא קליג ע"ב
ובחידושי הרש"ש שם**

ובב"ב (קל"ו): בהא דשינונו דכותב את נכסיו לאחרים והניח את בניו מה שעשה עשוי אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו, רשב"ג אומר אם

ושמין כמה היתה דעתו ליתן לבתו, די"א דשמין דעתו בין לפחות מעישור נכסי ובין להוסיף מעישור נכסי. - וכתב הר"ן "ואני תמה היאך נלך אחרי דעתו של אב להוסיף, דהא לעיל בפרק גערה שנתפתה (נ"ב:) אמרינן מפני מה תקנו כתובת בנין דכרין כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו, ופרכינן עלייהו מי איכא מידי דרחמנא אמר ברא לירות ברתא לא תירות ואתו רבנן ומתקני דתירות ברתא, ומהדרינן הא נמי דאורייתא היא, ועלה אמרינן ועד כמה אביי ורבא דאמרי תרוייהו עד עישור נכסי, ומשמע ודאי דהכי קאמר עד כמה מחייב ושרי דליכא משום עבורי אחסנתא, ומהדרינן עד עישור נכסי אבל טפי מהכי לא, וכעובדא דרב פפא דאיעסק ליה לבריה בי אבא סוראה כו", עכ"ל.

**מבאר האם יש הכרח מסוגיא
דכתובות נ"ב ע"ב להנ"ל**

ג) ומגופא דסוגיא דכתובות (נ"ב:) מתבאר הכי, דאי לאו התקנה שיקפצו, הוה פשיטא לאסור העברת נחלה כדשמואל דהו"ל איעבורי אחסנתא, ואפילו כשמשייר מקצת, דהיינו המותר דינר.

בדברי תשו' זרע אמת"

אמנם בשו"ת זרע אמת (ח"ב סי' ק"י) השיב, דאין הכרע מסוגיא דכתובות בנין דכרין, לדינא דכותב נכסיו לאחרים. דדוקא בכתובות בנין דכרין תקנו כדי שיקפצו עליה, ולכן סגי בהכי כשמשייר שלא תעקר ירושה דאורייתא מכל וכל. משא"כ בנותן נכסיו לאחרים והניח את בניו אפילו אם מניח כל דהו מנכסיו, אין רוח חכמים נוחה הימנו, דאל"ה לא הועילו חכמים בתקנתם.

**בדברי הפוסקים האם יש חילוק אם
משייר ליורשיו והשאר לצדקה**

ד) ובהא דמבואר בכתובות (נ"ב:) דאפילו כשמשייר ליורשיו אסור להעביר נחלה מיורשיו, הקשו הפוסקים מהא דאיתא בכתובות (ס"ז:), גבי מר עוקבא דשייר חלק לבניו והשאר נתן לצדקה. - ויעו"ב בפ"ת חו"מ (סי' רפ"ב סק"א) שתיירץ, דשאני היא דמר עוקבא דמייירי שהוא נתן החלק שהעביר מיורשיו לצדקה, דקעביד מצוה בזה, משו"ה

תקנו חכמים, דהא מעיקרא נחלה דאורייתא, משא"כ כשיש מותר דינר שפיר תקנו חכמים. והיינו משום דבמקצת מקיימים נחלה דאורייתא, ושרי למעבד הכי. - וכיו"ב כתב השו"מ (תנינא ח"א סי' א').

מבאר דאין הכרע מהתם

א) איברא דמכתובות (נ"ג.) לכאורה אין הכרע, דאמרינן בסוגיין התם, אמר רבי יוחנן משום רשב"י מפני מה התקינו כתובת בנין דכרין כדי שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו כבנו, ומי איכא מידי דרחמנא אמר ברא לירות ברתא לא תירות ואתו רבנן ומתקני דתירות ברתא (ופרשי, שיתן לה האב ממונו שהיו בניו ראוין לירש). הא נמי דאורייתא הוא, דכתיב קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים, בשלמא בנים בידיה קיימי אלא בנתיה מי קיימן בידיה, הא קמ"ל דנלבשה וניכסה וניתיב לה מידי כי היכי דקפצי עלה ואתו נסבי לה כו'. - ומסקינן, ואימא אע"ג דליכא מותר דינר במקום דמעיקרא נחלה דאורייתא לא תקינו רבנן. ע"ש.

והנה אם נימא דמהך דמותר דינר מוכח דשרינן כשמשייר מקצת, א"כ מאי פריך היאך שרי להעביר מבנו לבתו, הרי כיון דמשייר מידי לבניו ליכא משום איסור דאיעבורי אחסנתא. והלא בתקנת בנין דכרין משייר מותר דינר, ומשו"ה שפיר תקנו חכמים כתובת בנין דכרין. וחזינן דאי לאו הך טעמא דיקפדו עליה, הוה אסרינן להעביר נחלה אפילו כשמשייר מקצת לבניו.

**הכרח מהשיטמ"ק בכתובות נ"ב ע"ב
בשם רבינו יונה להביאור שנתבאר**

ב) וכיו"ב מפורש בשיטמ"ק בסוגיא בכתובות (נ"ב:) בשם תלמידי רבינו יונה, בזה"ל: "דכיון דידוע האב שבני בתו יירשו כתובת אמן יקפוץ בשעת נישואין כו' ואין בזה משום איעבורי אחסנתא שגם זו מצוה היא כו", עכ"ל.

הכרח מהר"ן בכתובות ס"ח ע"א

וכיו"ב כתב הר"ן בכתובות (ס"ח.) בסוגיא דפרנסה שמין באב, ע"ש שכתב (בדף ל' מדפי הר"ף) דמייתי שיטות קמאי דכשמת אביה

- והעיטור כתב אח"כ וז"ל, ומסתברן דוקא בניו, ודוקא לא שייר להם כלום, אבל שייר להם ונתן לעניים ולעשירים מממונו הרשות בידו, עכ"ל. ונ"ל דאהירושלמי דוקא קאי דאמר ותהי עוונותם על עצמותם, שהוא חטא גדול, ובמתני' משמע רק אין רוח חכמים נוחה הימנו, על כן כתב דחטא גדול הוא בבניו דוקא, ולא הניח להם כלום דווקא, אבל הניח להם כלום אפילו בניו או שאר יורשים אפילו לא הניח כלום, ליכא משום ותהי עוונותם על עצמותם אלא שאין רוח חכמים נוחה הימנו. - ובזה א"ש דרבי אבא בר ממל עבר על צוואתו ונתן להם חצי, אע"פ שלא נהגו כשורה. ואי משום עבירה א"כ מ"ט עיכב החצי לעצמו. אלא ע"כ כנ"ל, לעכב כל הפקדון מסייע ידי עוברי עבירה עוונותם על עצמותם. אבל לעכב החצי לעצמו אינו אלא שאין רוח חכמים נוחה הימנו, וכן שום חסיד לא יזדקק לצוואה זו, אבל המחזיק יחזיק לעצמו, שהרי אמרו דבריו קיימים כו'. - אבל לעולם איכא למימר בכל אופן הוה כעבורי אחסנתא, ולא יזדקק לזה אדם חשוב. ודלא כתשב"ץ. עכ"ד החת"ס.

ביישוב דברי התשב"ץ מקושיית החת"ס

ט) ובביאור דברי התשב"ץ, ממה שהקשה החת"ס, י"ל דדקדק מסוף דברי העיטור שהביא מתשו' הגאון בטופס השטר שיר ד' זוזי, בזה"ל: "כדי שיהא רוח חכמים נוחה הימנו". עכ"ל. ומשמע דנוטל אפילו לכתחילה. ועוד דלשון העיטור שכתב "והרשות בידו", משמע דהיינו אפילו לכתחילה.

ובאמת התשב"ץ הביא רק דברי העיטור הנ"ל, ולא הביא מש"כ העיטור שכתב דדוקא שלא שייר להם כלום, דמהא מייתי החת"ס להשיג על ראיית התשב"ץ. - וע"ע בשו"ת הריב"ש (סי' קס"ח).

**ראיית הרש"ש מסוגיא דכתובות נ"ג
ע"א דמהני להעביר נחלה כשמשייר קצת**

י) והנה הרש"ש בב"ב (קל"ו:) הנ"ל, שהקשה ע"ד הרשב"ם דאסור להעביר נחלה כשמשייר מקצת, מסוגיא דכתובות (נ"ב.) דבתקנת בנין דכרין ועישור נכסי דבנות שרינן כשמשייר מקצת, הוכיח מסוגיא דכתובות (נ"ג.) בכתובת בנין דכרין, דהיכא דליכא מותר דינר לא

שרי כשמישייר במקצת. משא"כ בסוגיית דכתובות (נ"ב): דרצה ליתן נדוניא לבתו בכה"ג י"ל דהוה קפידא אע"פ שמישייר מקצת לבניו. וע"ש בפ"ת שהוסיף, דאין ליישב דשאני מר עוקבא דלא היה לו בנים. דהלא איתא בב"מ (ע'): הווא דודא דבני מר עוקבא, ופרש"י יתומים היו.

דברי תשובת המהר"ם מרוטנבורג

טו ובתשו' מהר"ם מרוטנבורג (ד"פ סי' תתקצ"ח) כבר כתב כן, דלצדקה שרי כששייר במקצת. - וז"ל: "כל היכא דאתא למיעקר נחלה דאורייתא אין רוח חכמים נוחה הימנו, ואפילו במקצת נכסים שייך לומר לא תהוי באיעבורי אחסנתא כו', כדמשמע בכתובות פ' נערה (נ"ב): גבי רב פפא איעסק ליה לבריה בי אבא סוראה. ונהי ודאי אי אמרה בהדיא תן אותה למצוה פלונית, דלא היינו אומרים בזה אין רוח חכמים נוחה הימנו, כיון דלדבר מצוה נתנה והניחה ליורשיה קצת ממון, והא דתניא אין רוח חכמים נוחה הימנו אפילו היכא דאקדיש לשמים, הני מילי שלא נתן לבניו כלום, כדתניא הכותב כל נכסיו לאחרים והניח את בניו, מ"מ הכא בדין זה דלא פירשה כלום אלא אמרה עשה המוטב כו". עכ"ל. - הרי דדקדק לישנא דהכותב כל נכסיו כו', דדוקא כל נכסיו, ולא כשמייעט.

דעת החת"ם באיסור העברת הנחלה לאחרים גם כשנתן צדקה

טז אמנם החת"ם בתשו' (ח"ו"מ סי' קנ"א) נקט דאסור ליתן הירושה לאחרים אע"פ שמישייר

מקצת ליורשיו, ועכ"ז בעובדא דידיה דעשיר שלא היו לו בנים ורצה להקים קרן קיימת מנכסיו לצדקה, יעוי"ש בחת"ס דאסר אפילו בכה"ג שנתן לצדקה. - ולכאורה לפ"ד צ"ל דהו"ל פלוגתא בהנך סוגיות.

ביאור בדעת בעל העיטור

יז אכן בדעת בעל העיטור בהכרח דנקט כסוגיא דכתובות (נ"ג). - דבדינא דכתובת בנין דיכרין (באות כ'. כתובות דין הרביעי) כתב: "תשובה לרב חנינא בר יהודה ז"ל היום כמה שנים בטלה כתובת בנין דיכרין משיבתינו, ולמה בטלה לפי שצריך לדקדק בנכסים שיש להם אחריות בראוי ובמוחזק ובמותר דינו כו'. עוד דעיקר תקנתא כדי שיקפוץ ליתן לה, והיום הלואי שיתן לבנו כבתו, וכמה פעמים הוצרך הדבר לנדות כל מי שירבה למתנת בתו, וכיון שהוא כך בטלו כתובת בנין דכרין כו", עכ"ל. הרי להדיא דאיכא איסור כשנותנים לבת, והוצרך לנדות ע"ז.

וכיו"ב כתב העיטור (באות פ', פסיקתא) דביותר מעישור נכסי איכא איסורא דאעבורי אחסנתא אפילו כששייר קצת. והרמ"א באהע"ז (סי' קי"ג ס"א) הביא שיטה זו, די"א דאפילו האב בחיים אין לו להוסיף לבתו יותר מעישור נכסים. [והרמ"א כתב, דאין נוהגין כן].

ביאור הט"ז באהע"ז בשיטת הרמ"א שם

יח והט"ז באהע"ז (בסי' קי"ג כ"א) ע"ד הרמ"א הנ"ל, כתב דכששייר מקצת ליכא איסור, והא

דאיתא בסוגיית דכתובות (נ"ג) דאסור בכה"ג, היינו רק לעצה טובה. [וע"ש בט"ז דהוה כוונת הרמ"א במש"כ שאין נוהגין כן, והיינו משום דנקטינן דאין איסור בזה].

בתשו' מהר"ם מינץ

יט אולם בתשו' מהר"ם מינץ (סי' ל"א) נקט דמכיון ואיכא תקנה כדי שיקפצו, לכן מוסיפים לבנות. [ובזה ביאר טעמו של הרמ"א שכתב דאין נוהגין כן].

בתשו' מהרש"ם

ויעוי' בשו"ת מהרש"ם (ח"ז סי' י"ב) דהעלה דאפילו כששייר מקצת נכסים וא"ז עקירת נחלה, מ"מ הו"ל בכלל לא תהוי בי עבורי אחסנתא לכתחילה.

בדברי "כנסת הגדולה"

בח"ו"מ סי' רפ"ב סק"ט

כ ומצינו בס' כנסת הגדולה (ח"ו"מ סי' רפ"ב סק"ט) שחילק בין דינא דהכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו דאין רוח חכמים נוחה הימנו, ובין נותן נכסיו לאחד מבניו כגון שריבה לאחד ומיעט לאחד אי"ז בכלל אין רוח חכמים נוחה ממנו, ע"ש.

ועפ"ז מיושב שיטת בעל העיטור, דאע"פ דנקטינן כסוגיא דכתובות (נ"ג), מ"מ בדיני מתנת שכיב מרע כתב דכששייר ונתן לעניים ועשירים הרשות בידו, והיינו דאינו בכלל דמתני' דב"ב (קל"ג): דאין רוח חכמים נוחה הימנו.

❖ בדין מצוה לקיים דברי המת

דברי ה"שואל ומשיב" דמצוה לקיים

דברי המת הוא מדאורייתא

א בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא תנינא ח"א סי' א') הביא דרשות מהר"י אבן שועב הנ"ל, ודקדק דס"ל דמצוה לקיים דברי המת הוי

מצוואת יעקב לבניו, ומדכתיב ויעשו לו בניו כאשר ציום נשמע דמצוה לקיים דברי המת.

ויעשו לו בניו כאשר ציום

(בראשית נ', י"ב).

בדרשות מהר"י אבן שועב, בפרשה כאן, הביא בשם הרמב"ן דעשרה דברים נלמדו

דעת הפוסקים דפליגי ע"ד הש"ך

אמנם הפוסקים האחרונים פליגי ע"ד הש"ך, דמצינו בגמ' דאמוראים שחלקו על אביהם ועל רבם. כמש"כ הגר"א (שם סק"ג), ובס' חיי אדם (כלל ס"ז, סימן ח'). ובס' ערוך השלחן (יו"ד סי' ר"מ סעיף י"ב), ובחזו"א (יו"ד סי' קמ"ט סק"א).

דברי המאירי כדעת הט"ז

ומצינו ג"כ במאירי, בסוגיא דקידושין (ל"א), שכתב כן, בזה"ל: "איזהו מורא כו' ולא יסתור את דבריו ופירשו בו דוקא בפניו", עכ"ל. הרי להדיא דהאיסור לסתור דברי אביו הוא דוקא בפניו, וכדעת הט"ז.

דעת הגרעק"א דקיום צוואת חיובו

מדין מורא אפילו לאחר מיתתו

ד) אמנם לענין קיום צוואת אביו שהניח היאך לעשות בנכסיו לאחר מיתתו, כתב הגרעק"א בתשו' (סי' ס"ח) דלכו"ע יש עליו חיוב מדין מורא לקיים רצונו של אביו, ואפילו דהוי שלא בפניו. - והיינו דאפילו לפ"ד הט"ז הנ"ל (בסי' ר"מ סק"ג) דנקט דאין איסור לסתור דברי אביו שלא בפניו מדין מורא, מ"מ לעבור על צוואתו היאך לנהוג בנכסיו לאחר מיתה גם הט"ז מודה דאיכא איסור שלא לעבור על צוואתו. - ונימוקו, דדברי הט"ז קאי לענין אם רשאי לומר שאין ההלכה כדברי אביו, דבזה אינו איסור אלא רק לומר כן בפניו, משא"כ קיום צוואות ענין אחר הוא, ושייך אפילו שלא בפניו, דהעיקר בזה הוא לא לסתור מה שציווה אביו לעשות.

דברי הגרעק"א

דיעו"ש בתשו' הגרעק"א, דמייתי מהב"י (ביו"ד סי' שע"ו) שכתב: "ומצוה לומר קדיש על אמו בחיי אביו, ואם אביו מקפיד אע"פ דאמו עשתה לו צוואה לומר בשבילה קדיש, כבוד אב עדיף מכבוד אמו", עכ"ד הב"י. ומבאר דצריך לקיים צוואתו של אמו אפילו לאחר מותה. - וביאר הגרעק"א הטעם, בזה"ל: "ומעתה לענין קיום צוואת אביו, י"ל דגוף ענין השמעת קול אביו ואמו הוא כמו נחת רוח שזהו נחת רוח להם שיקויים רצונם, ובהיפוך צער להם. ולזה יש לדון דלא שייך לאחר מותה, אף דהמשמעות דברי השו"ע (סי' ר"מ סעיף ט') דמחוייב לעשות צוואתו

יוסף, ומתחלה ביקש ממנו אל נא תקברני וכו'. ובמח"כ נעלם ממנו דברי הרמב"ן הנ"ל. וכבר הבאתי לעיל אות ו' דגם בדרך בקשה הוי ציווי, וצדקו דברי רמב"ן. - ועי' במדרש רבה וישב פ' כ"ד ר"ת בשם וכו' נהג בו בכבוד כמורא האב על הבן ויאמר הנני וכו'. ואף שאמר לו יעקב בלשון בקשה נא ראה וכו' ועי' דרשות הר"ן דרוש ו' דכל נסיון העקידה היה בעבור שלא היה בדרך ציווי כלל, ואעפ"כ עשה למלא רצונו ית"ש". עכ"ד המהרש"ם.

בקיום צוואת האב מדין מורא האב

ג) ונפרש נידון הדברים, בחיוב לקיים צוואת אביו מדין מורא וכבוד אב. שהאריך בזה המהרש"ם, ומקורו נפתח בדברי הראשונים.

כפלוגתא דהט"ז והש"ך באיסור לפתור

דברי אביו אם הוא דווקא בפניו

הנה קיי"ל בשו"ע יו"ד (סי' ר"מ סעיף ב') דאסור לסתור את דברי אביו מדין מורא מאביו. - ונחלקו הפוסקים אם איסור זה הוא דווקא בפניו, או אפילו שלא בפניו. דדעת הט"ז (שם סק"ג) דזהו דווקא בפניו, אולם הש"ך (שם סק"ב) ס"ל דאפילו שלא בפניו אסור לסתור דבריו מדין מורא.

דברי השו"ע והט"ז והש"ך

דבשו"ע הנ"ל כתב: "איזה מורא כו', ולא סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו בפניו אפילו לומר נראין דברי אבא כו'", עכ"כ. - ובט"ז (סק"ג) כתב: "והא דמצינו בטור חושן משפט שהטור חולק עם אביו כמה פעמים היינו שלא בפניו, כמ"ש כאן דוקא בפניו אסור. ומ"מ נ"ל דאם הוא חולק על אביו ויש עוד אחד שאומר כאביו והוא רוצה להוכיח ולכתוב דעתו כדעת החולק על אביו לא יזכיר שם אביו אלא שם האחר, כיון שיוכל לעשות דרך כבוד יעשה. וזה למדתי מדברי הטור בחו"מ סי' ק"ז במה שכתב כי לא קלקלו בגוף וכו', ובזה הוא חולק על אביו, ורמז הפלוגתא על בעל התרומות סי' ק"ד ובה נשא פנים לאביו, וכמו שכתבתי בס"ד", עכ"ד הט"ז. - והש"ך (סק"ב) פליג, בזה"ל: "ונראה דסותר דבריו אסור אף שלא בפניו, וכן משמע בדרישה סעיף ד', וכן כתב בהדיא בפרישה לקמן סי' רמ"ב סעיף ז'", עכ"ד הש"ך.

מדאורייתא. - וכתב ע"ז, דהרמב"ן לשיטתו דס"ל בגיטין (י"ד) דגם בלא הושלש אמרינן מצוה לקיים דברי המת. אבל לשיטת ר"ת בתוס' גיטין (י"ג) ד"ה והא כו', דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא רק בהושלש, קשה אמאי היו השבטים מחוייבים לקיים ציווי יעקב אבינו. ותירץ דהטעם בזה הוא משום כבוד אב.

הכרח המהרש"ם דאפילו להרמב"ן

צ"ל דכשלא הושלש בכריא

ליכא מצוה מדאורייתא

ובתשו' מהרש"ם (ח"ב סי' רכ"ד ס"ק י"ב) הוסיף, דאפילו לשיטת הרמב"ן דגם בלא הושלש אמרינן מצוה לקיים דברי המת, נמי צ"ל דחיוב השבטים לקיים ציווי יעקב אבינו הוא מדין כיבוד אב. - דהלא כתב הריב"ש (סי' ר"ז) דבבריא גם הרמב"ן מודה דבעינן שיהיה מושלש בידו, ודוקא בשכיב מרע דדבריו ככתובים ומסורים דמי ס"ל דאין צריך שיהיה הירושה מושלש בידו. - ולפ"ז בהכרח דבכה"ג אינו אלא מדרבנן. וקיום הציווי דהכא הוא משום מצות כיבוד אב.

דברי המהרש"ם להכריח מהרמב"ן

דדחיוב הוא משום כבוד אב

ב) וכתב המהרש"ם הנ"ל, בזה"ל: "מ"ש השואל ומשיב, דיש לומר דכבוד אביו שאני דבריו נכונים. ועיין רמב"ן עה"ת ריש פרשת ויחי בפסוק השבעה לי כו', וז"ל לא היה יעקב חושד בנו הצדיק שימרה על מצות אביו ועל הדבר אשר הבטיחו ואמר אנכי אעשה כדברך, אבל עשה כן לחזק הענין בפני פרעה כו', עכ"ל. הרי שהזכיר רק כיבוד אב וקיום הבטחתו. - ואף דהרמב"ן גופיה ס"ל דגם בלא השליש מצוה לקיים דברי המת. י"ל דהיינו בממונו דווקא, או דהוי רק מדרבנן. ודברי ר"י אבן שועב הם רק דרך אסמכתא", עכ"ד המהרש"ם.

השגת המהרש"ם מדברי הרמב"ן עה"ת

ע"ד השבות יעקב ח"א סי' קס"ח שהוכיח מדהוצרך יעקב להשביע את יוסף

והוסיף המהרש"ם, בזה"ל: "ועי' תשו' שבות יעקב ח"א סי' קס"ח שהביא ראייה דאין חיוב לשמוע צוואת האב בשאר דבריו חוץ מממונו אחר מותו מדהוצרך יעקב להשביע את

נידון המהרי"ק באב שציוה לבנו שלא ישא אשה פלונית אם צריך הבן לקיים ציוויו

(ז) והנה המהרי"ק בתשו' (סי' קס"ד) דן באב שציוה לבנו שלא ישא אשה פלונית, האם יש בזה מצות כיבוד אב. וכתב דאין הבן מצווה לשמוע לאביו. ואין ביד אביו למחות בידו. - וכתב כמה טעמים לזה. חדא, דהוי כמו משל בן, וצער דגופא עדיף מממון. ועוד, דאסור לישא אשה שאינו חפץ בה. ועוד, דעד כאן לא פליגי אם משל אב או משל בן אלא רק בדבר השייך לאב בגויה, כגון פרנסת האב שצריך לה, אבל במלתא דלא שייך בגויה אין ביד האב למחות ביד הבן כלל לא משום כבוד ולא משום מורא. - והרמ"א ביו"ד (סי' ר"מ) רמז לטעמו האחרון דהמהרי"ק.

דברי המהרי"ק

דיעווי"ש במהרי"ק שכתב בזה"ל: "ועוד, דעד כאן לא מפלגי אם משל אב אם משל בן אלא בדבר דשייך האב בגווה פרנסת האב שצורך גוף האב וקיומו, אבל במילתא דלא שייך בגויה כי הכא פשיטא דאין כח לאב למחות בבן לא משום כבוד ולא משום מורא, דלא שייך כבוד אלא כגון מאכילו משקהו מלבישו ומנעילו כו', וכן כיו"ב דשייך לאב, אבל במילתא דלא שייך האב בגווה פשיטא דאין כח האב למחות ביד בנו. וגדולה מזו כתבו תוספות שאנץ בפ"ק דקידושין בשם ר"י דאפילו למ"ד משל בן הני מילי כגון שהאב נהנה מגוף הדבר כי הכא שהוא נהנה מממון הבן, אבל אם נזדמן לו כבוד אב וחזרת אבידתו כיון שאין האב נהנה בגוף האבידה אין הבן חייב להפסיד בשביל אביו כו'. ואפילו לדברי האומר משל בן ובארנקי דבן היינו דוקא שהאב נהנה בהשלכה זו כגון למירמי אימתא אינשי ביתיה כו'". עכ"ל המהרי"ק.

שיטת הריטב"א והרמב"ן בהמהרי"ק דפטור בכה"ג מכיבוד אב

(ח) והנה כשיטת המהרי"ק דס"ל דפטור מכיבוד אב בכה"ג, כתבו הריטב"א והרמב"ן ביבמות (ו').

דבסוגיא התם איתא, יכול אמר לו אביו הטמא או שאמר לו אל תחזיר יכול ישמע לו,

להברות גופו, כ"ש דמחוייב לעשות במה שצריך לתיקון נשמתו, ורק משום דכיבוד אב עדיף מכיבוד אם חייב לשמוע לאביו, עיי"ש. ולפ"ז כתב העמק שאלה, דאין הכרע לשאר צוואה אם יש איסור לעבור על דבריו. - ורק לדעת הש"ך (בסי' ר"מ סק"ב) דס"ל דאסור לסתור דברי אביו אפילו שלא בפניו, אסור ג"כ לעבור על צוואתו לאחר מיתה, דבמה שעבר על הצוואה הרי הוא סותר דבריו.

דברי ה"עמק שאלה" דפלוגתא דהט"ז וש"ך נחלקו ג"כ ה"חיות יאיר" ו"השבות יעקב"

ועיווי"ש בתשו' עמק שאלה הנ"ל, דמייתי פלוגתא דהחיות יאיר (בסי' ר"ז) והשבות יעקב (ח"א סי' קס"ח) בנידון זה. - דהחיות יאיר (שם) כתב באחד שאמו ציתה לו שלא ישכיר הדירה, וחייבו לשמוע בקולה. אולם בתשו' שבות יעקב (ח"א סי' קס"ח) נקט שאינו מחוייב מדינא לקיים צוואת אמו, רק לפנים משורת הדין. - ועיי"ש בעמק שאלה שכתב, דנראה דפלוגתא דהחיות והשבות"י היא פלוגתא דהט"ז והש"ך.

ביישוב דעת הגרעק"א

(ט) וביישוב סברת הגרעק"א הנ"ל, דנקט דגם בשאר צוואה איכא איסור לסתור דברי אביו אפילו שלא בפניו לכו"ע, מדין מורא, והשווה ד"ז לקיום צוואה באמירת קדיש. - י"ל דהיינו משום דס"ל דכשהאב תלה את צוואתו בתכלית הנרצה שיקיים ציוויו, בכה"ג כשאינו עושה כן אפילו שלא בפניו, נמצא סותר דבריו, ועובר על מורא אב, אפילו לדעת הט"ז. - דשאני מנידון פלוגתא דהט"ז והש"ך בסותר דבריו שלא בפניו, דזהו דוקא כשאין לאביו ענין בקיום התכלית שברצונו, אלא רק בסברא או דין, ולכן כשסותר דבריו בפניו הו"ל זלזול בו ואסור, וכשסותר דבריו שלא בפניו נחלקו בזה. אולם בגוונא שרצונו של האב הוא בקיום התכלית מציוויו, בזה לכו"ע אסור לסתור דבריו. - ולכן כשהאב ציווה להגיד קדיש או לחלק ממנו לפלוני, ואינו עושה כן, אפילו שלא בפניו, נמצא סותר דבריו.

לאחר מותו. גם מדברי הב"י (ביו"ד סי' שע"ו, הנ"ל) משמע כן להדיא. ועל כרחק דגם זה ענין כיבוד שנוזהר בדבריהם. ואפשר שהוא בכלל מורא, שצריך לירא שלא לעבור על צוואתם, וזהו שייך גם אחר מיתה. וההיא דהט"ז שם סק"ג דאינו סותר דבריו הוא רק בפניו, קיום צוואות שאני דאינו בכלל סותר דבריו, דפירושו שאינו סותר לומר אין הדבר כן ואין ההלכה כן, דזה ליכא גנאי רק בפניו, אבל שלא לעבור על צוואתו הוא ענין אחר, ושייך בכל ענין אף שלא בפניו, וי"ל דהוא הדין לאחר מיתה. עכ"ד הגרעק"א.

דברי הגרעק"א דצוואה שאינה כלשון תנו צריך לקיימה ממצוות כיבוד אב

ולפ"ז כתב הגרעק"א דהמצוה לקיים דברי המת שהצריכו הפוסקים דדוקא כשהושלש אמרינן הכי, וכמ"ש התוס' בגיטין (י"ג) ד"ה והא כו', וזהו דוקא בגוונא שאמר בלשון תנו דהוי רק לשון מתנה, אבל בצוואה שאינה בלשון תנו, צריך לקיים צוואתו ממצוות כיבוד אב. - וז"ל: "ומעתה נ"ל לדינא במצוה לבניו דרך צוואה ליתן ממון ירושתם לפלוני כן וכך דצריכים לקיים מדין כיבוד אב, ומה דשקלי וטרו הפוסקים בדין מצוה לקיים דברי המת, דהוא רק במשליש מתחילה לכך, היינו בלשון תנו דהוי רק לשון מתנה. - גם נפק"מ במצוה לאחד משאר יורשיו דלא שייך דין כבוד אב. - וגם במצוה לבניו נפקא מינה, דמשום כיבוד אב לא כפינן להו, ומדין מצוה לקיים דברי המת כופין כדאיתא בפרק השולח (גיטין מ'). ובהר"ן פ"ק דגיטין (י"ג) בסוגיא דמעמד שלשתן". עכ"ד הגרעק"א.

בתשו' "עמק שאלה" דקיום צוואה תליא בפלוגתא דהט"ז והש"ך

(י) אך בשו"ת עמק שאלה (ח"מ סימן ו') כתב דבנידון הנ"ל, אם בקיום צוואה לאחר מיתה שייך איסור סותר דבריו מדין מורא, תלוי בפלוגתא דהט"ז והש"ך הנ"ל. דלדעת הט"ז מותר, ולדעת הש"ך אסור. - והביא מתשו' הגרעק"א הנ"ל בכה"ג דקיום הצוואה, וכתב דזהו דוחק. - וכתב עוד דמדברי הב"י (ביו"ד סי' שע"ו) שהביא הגרעק"א הנ"ל, י"ל דלענין קדיש שאני, דכיון דזה לתיקון נשמה א"כ כמו שחייב בכבוד אב להאכילו ולהשקותו

חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי

(ע"ר) מס' 580442473

לעמותה אישור מס הכנסה

לפי סעיף 46

לפקודת מס הכנסה.

משרד:

רח' הרב קוטלר 21 ב"ב,

טל/פקס: 03-5785091

דוא"ל:

chekermishpat@gmail.com

Chikrei Mishpat Institute

Office:

21 Harav Kotler St.

Bney Brak

Tel / fax: 03-5785091

ת"ל איש אמו ואביו תראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבים בכבודי. ופרש"י בד"ה הטמא כו', בבית הקברות להשיב אבידה או שהיתה עומדת בחוץ ואמר ליה אל תחזיר יכול ישמע לו כו'. והיינו דלא לבטלה ולא לשום דבר קאמר לו אביו. והקשה הריטב"א: "ואינו נכון, דא"כ למה ישמע לו אפילו בדברים של רשות וכ"ש לעשות עבירה או לדחות מצוה, שאין עושה כבוד אלא כעושה דבר להנאתו כדאמרינן התם כבוד אב מאכילו ומשקהו ומלבישו מנעילו. לכן פירשו ר"ת ור"י ז"ל שאמרו הטמא לכבודי לבשל לו במקום טומאה כשאי אפשר זולת כן, או שאמר ליה אל תחזיר אבידה זו ובשל לי או שחוט לי כו". עכ"ל. וכ"כ הריטב"א בב"מ (ל"ב.) ד"ה יכול כו'. וכ"כ הרמב"ן ביבמות (ו.) ד"ה מה להנך כו'.

שיטת הריב"ש המחוייב לשמוע לאביו בכה"ג

(ט) ושיטת הריב"ש (בסי' קכ"ז) דחייב לקיים מצות כיבוד אב בכה"ג. יעויי"ש בנידון מי שאמר לו אביו שגירש אשתו. וכתב, דהוי כאמר לו לעבור על דבר תורה דאסור לגרש.

ומבואר דבלא"ה היה מחוייב לשמוע לאביו. ובהכרח דחייב לקיים מצות כיבוד אב אפילו בדבר שאין לאביו הנאה. וכמ"ש המהרש"ם (ח"ב סי' רכ"ד ס"ק י"ד) לדקדק מדבריו.

שיטת התרומה"ד המחוייב לשמוע לאביו בכה"ג

ובתרומה"ד (סי' מ') פסק כיו"ב, במי שאביו ציוהו שלא יסע למדינה אחרת ללמוד תורה שם, מפחד שיעלילו עליו עלילות, דא"צ לשמוע לאביו, מכיון דהוי מצות תלמוד תורה, ע"ש. וכ"פ בשו"ע יו"ד (סי' ר"מ סעיף כ"ה).

ומבואר דאם לא היה בזה מניעת מצות תלמוד תורה, היה מחוייב לשמוע לאביו, אע"פ שאין לאביו הנאה בגופיה כמאכילו ומשקהו.

שיטת התשב"ב המחוייב לשמוע לאביו בכה"ג

ובתשב"ב (ח"ב סי' נ"ג) כתב כיו"ב, לענין מצוה לקיים דברי המת, בזה"ל: "אבל י"ל דאביו שאני שאסור לסתור דבריו אלא שאין זה הגון שאלו קדמה מצות אביו לנדרו י"ל כן, אבל עכשיו שקדם נדרו אם הנדר אין לו היתר מחמת עצמו מפני מצות אביו אי אפשר להיות לו היתר, ודומה לאמר לו אביו לעבור על דבר תורה וכו'. ומ"מ בנדר דרבנן גם על דעת רבים יש להתיר בזה משום מצות אביו, דודאי קצת מצוה יש בזה כו", עכ"ל.

ובתשו' מהרש"ם (ח"ב סי' רכ"ד ס"ק י"ד) דקדק דס"ל דאיכא בזה מצוה דרבנן, ומהני למצוה דרבנן. והתם אינו שייך לגופו של האב.

